

PAARSE DENNEZWAM (*TRICHAPTUM ABIETINUM*) VAKER IN COMBINATIE MET GRAUWROZE DENNEZWAM (*SKELETOCUTIS CARNEOGRISEA*)

Kjell E. Nilsen (namens de KNNV-afdeling IJssel en Lek)

Westerstraat 20j, 3016 DH Rotterdam; kenilsen@xs4all.nl

Nilsen, K.E. 2010. *Trichaptum abietinum* found more often in combination with *Skeletocutis carneogrisea*. *Coolia* 53(3): 153–156.

Literature data suggests that *Skeletocutis carneogrisea* occurs in resupinate form on decaying pine trees. However, on a number of occasions we observed that this polypore grows underneath the Purplepore Bracket (*Trichaptum abietinum*), often providing the latter with whitish outer edges.

In oktober 2008 vonden we tijdens een excursie in de Kaapse Bossen (Doorn) de Grauwroze dennezwam (*Skeletocutis carneogrisea*) op de Paarse dennezwam (*Trichaptum abietinum*). De groeivorm liet op een deel van de aanwezige Paarse dennezwam witte randen zien, die niet gebruikelijk zijn bij deze soort. In oktober 2009 bezochten we een ander deel

Figuur 1. Liggende dode Den met begroeiing van Paarse dennezwam (*Trichaptum abietinum*). Opvallend zijn de witte randen van Grauwroze dennezwam (*Skeletocutis carneogrisea*) (Foto: Kjell Nilsen)

Figuur 2. Onderaanzicht van Grauwroze dennezwam op Paarse dennezwam (Foto: Kjell Nilsen).

van dit terrein. Daarin lag een oude dode den die over de hele lengte (meer dan 4 m) een duidelijke begroeiing liet zien van de Paarse dennezwam. Hierbij vielen de witte randen van de Grauwroze dennezwam ook weer onmiddellijk op (Figuur 1). De Paarse dennezwam was bijna vergaan; hiervan leek de Grauwroze dennezwam te profiteren door niet resupinaat, maar met hoedjes tot 3 cm breed en ongeveer 8 cm lang onder de Paarse dennezwam te groeien (Figuur 2). Naar wij aannemen gebruikt de Grauwroze dennezwam de Paarse dennezwam als materiaal dat voedingsstoffen levert. In Figuur 3 is te zien dat er sprake is van een zichtbare verbinding tussen de beide zwammen. Op de foto is in het bovenste deel de Paarse dennezwam te zien, vervolgens een verbindingzone en daaronder de Grauwroze dennezwam. Deze opname is gemaakt met gebruikmaking van gedroogd collectiemateriaal. Het gedroogde materiaal was heel breekbaar en het was daarom moeilijk om het preparaat vlak te maken om alles in het scherptevlak te krijgen. Om dezelfde reden was het onmogelijk om een coupe van het scheidingsvlak te maken om een en ander microscopisch te bekijken en te laten zien.

Er zijn drie soorten van relaties tussen de zwammen denkbaar. In de eerste plaats is bij polyporen parasitisme bekend, een voorbeeld hiervan is Fopelfenbankje (*Lenzites betulinus*) op Gewoon Elfenbankje (*Trametes versicolor*). Ook de Gele trilzwam (*Tremella mesenterica*) op *Peniophora* spp. en de Klontjestrilzwam (*Tremella encephala*) op Dennebloedzwam (*Stereum sanguinolentum*) groeien parasitair.

In de tweede plaats kan er sprake zijn van geschikt maken van het hout door de ene soort voor de andere soort (Holmer et al., 1997). In Nederland kennen we het voorbeeld van de

Elzenweerschijnzwam (*Inonotus radiatus*) op Els of de Beukenweerschijnzwam (*Inonotus nodulosus*) op Beuk, waarna het Geelgerand elfenbankje (*Antrodiella hoehnelii*) er op kan gaan groeien. In noordelijke streken kennen we iets dergelijks met de Roodgerande houtzwam (*Fomitopsis pinicola*) en *Pycnoporellus fulgens*.

Een derde mogelijkheid is een saprotrofe relatie, waarbij het dode vruchtlichaam van Paarse dennezwam wordt afgebroken door Grauwroze dennezwam. In de literatuur wordt dit verschijnsel beschreven door Legon & Henrici (2005). Een voorbeeld van een zwam die graag op dode vruchtlichamen van polyporen groeit, is Melige urnkorstzwam (*Sistotrema brinkmannii*), die geregeld op dode *Ganoderma*, *Fomes* en *Fomitopsis* is te vinden.

Tijdens excursies hebben wij de Grauwroze dennezwam in verschillende omstandigheden waargenomen. In de eerste plaats hebben wij hem volledig resupinaat op dennehout gevonden. Zoals in dit artikel beschreven hebben wij de Grauwroze dennezwam ook waargenomen alsof deze de Paarse dennezwam als substraat gebruikt (er zijn geen verbindingen zichtbaar met het dennehout), en verder hebben wij allerlei tussenvormen gevonden. Wij kunnen op dit moment geen antwoord geven op de vraag van welke van de drie mogelijke relaties er in dit geval sprake is. Dit verdient nader onderzoek.

Dat het hier om de Grauwroze dennezwam gaat en niet om zijn dubbelganger Witwollige dennezwam (*Skeletocutis amorphia*) is overigens op grond van de volgende kenmerken aanemelijk (Breitenbach & Kränzlin, 1995; Jahn, 1982):

Grauwroze dennenzwam

- Vruchtlichamen komen meestal resupinaat voor;
- Vrucht vlees vormt kleine oppervlaktes die aaneen groeien;
- 4–6 poriën per mm; jong zijn ze wit, later geel-roze tot oranje-roze;
- Vlees is gelatineus (gedroogd hard), wit en vezelig.

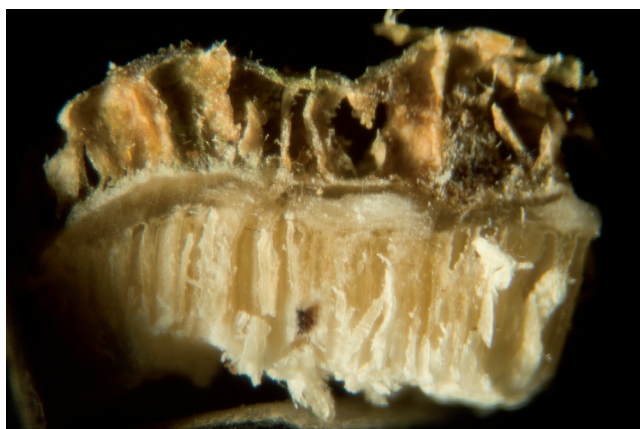
Witwollige dennenzwam

- Vruchtlichamen vormen meestal afstaande hoeden tot 2,5 cm breed, sterk met het substraat vergroeid;
- 3–4 poriën per mm; deze zijn grijs-wit met scherp afgetekende rand;
- Oppervlak is fijn viltig tot zwak gezoneerd;
- Vlees is wittig fijn vezelig tot gelatineus en verkleurt oranje.

De Grauwroze dennezwam wordt meestal beschreven als een soort die vooral resupinaat op dood, half vergaan naaldhout, vooral dennen, voorkomt (Breitenbach & Kränzlin, 1995). In dit geval groeit de gastheer, de Paarse dennenzwam, op een dode den. En het lijkt alsof de Grauwroze dennezwam alleen op de Paarse dennezwam voorkomt als deze al deels vergaan is.

In ons werelddeel komt de Grauwroze dennezwam vooral voor in Midden-Europa en gematigd Scandinavië. Nederland ligt buiten het verspreidingsgebied volgens de Global Biodiversity Information Facility (<http://www.gbif.net/species/14392644>). Via <http://waarneming.nl> zijn drie Nederlandse waarnemingen geregistreerd van de Grauwroze dennezwam, maar er is niet vermeld dat ze op de Paarse dennezwam voorkomen. In 2008 vonden we deze verschijningsvorm en dachten we dat het een uitzondering was (Anema-Balke, 2009). Nu hebben we in 2009, weliswaar in hetzelfde bos, maar op een andere locatie, weer deze vorm gevonden. Inmiddels heeft Joke Anema-Balke deze combinatie waargenomen op de Utrechtse

Figuur 3. Doorsnede van de combinatie. Het bovenste deel is de Paarse dennezwam; daaronder is een verbindingzone zichtbaar en het onderste deel is de Grauwroze dennezwam. De grootte van het stukje dat op de foto is weergegeven is precies 3 mm, horizontaal gemeten. (Foto: J. Oosterlaan)

Heuvelrug in het landgoed Bornia en in Den Treek-Henschoten; ook in Het Goordonk bij Baarle-Nassau en in Pannenhoeft, ook in Noord-Brabant, is deze waargenomen. En dus rijst de vraag of deze combinatie eigenlijk wel zo ongewoon is en misschien meestal over het hoofd wordt gezien. De Grauwroze dennezwam gaat blijkbaar vaak grotendeels schuil onder de, inmiddels onooglijke, oude en half vergane hoedjes van zijn gastheer, de Paarse dennezwam. We zijn benieuwd of er meerdere vergelijkbare waarnemingen in Nederland bekend zijn.

Met dank aan P.J. Keizer voor de microscopische determinatie van de betrokken zwam en J. Oosterlaan voor de microscopische opname (Figuur 3).

Literatuur

- Anema-Balke, J. 2009. Pronken met de hoed van een ander. *Coolia* 52 (2): 113.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1995. *Pilze der Schweiz*, Vol. 2. Verlag Mycologia, Luzern: 290.
- Holmer, L., Renvall, P. Stenlid, J. 1997. Selective replacement between species of wood rotting basidiomycetes; a laboratory study. *Mycol. Res.* 101: 714–720.
- Jahn, H. 1983. *Skeletocutis carneogrisea* David, ein Doppellgänger von *S. amorphia* – Funde in Deutschland. *Westfälische Pilzbriefe* 10/11: 271–277.
- Legon, N.W. & Henrici, A. 2005. Checklist of the British and Irish Basidiomycota. Royal Botanic Gardens, Kew.

